

بسم الله الرحمن الرحيم

## نقش روحانیت در تقویت گفتمان مهدویت برای ارتقای همبستگی اجتماعی و کاهش آسیب‌های روانی-اجتماعی در جامعه معاصر

مرضیه گنجی<sup>1</sup>

### چکیده

در عصر حاضر، جامعه با چالش‌های متعددی در حوزه همبستگی اجتماعی و آسیب‌های روانی-اجتماعی مواجه است که بخشی از آن ناشی از ضعف هویت جمعی و کاهش امید اجتماعی می‌باشد. گفتمان مهدویت، به عنوان یکی از ارکان اعتقادی شیعه، ظرفیت بالایی در تقویت انسجام اجتماعی، ایجاد هویت مشترک و افزایش امید و پویایی در افراد دارد. روحانیت به عنوان مرجع دینی و فرهنگی، نقش کلیدی در تبیین صحیح، ترویج و نهادینه‌سازی اندیشه مهدوی ایفا می‌کند و با مقابله با انحرافات و خرافات، زمینه‌ساز شکل‌گیری گفتمانی اصیل و اثرگذار در جامعه می‌شود. این گفتمان، علاوه بر ارتقای همبستگی و اعتماد عمومی، با تقویت امید، معنا بخشی به زندگی و ایجاد هدفمندی، نقش مؤثری در کاهش آسیب‌های روانی-اجتماعی ایفا می‌نماید. مقاله حاضر با هدف تبیین جایگاه و کارکرد روحانیت در تقویت گفتمان مهدویت، به بررسی ابعاد اجتماعی و روانی این نقش در جامعه معاصر می‌پردازد و بر ضرورت بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی و تبلیغی روحانیت برای ارتقای سلامت اجتماعی و روانی تأکید می‌کند.

### کلمات کلیدی

آسیب‌های اجتماعی\_روانی، تبلیغ، روحانیت، گفتمان مهدویت، همبستگی اجتماعی

### مقدمه

در جوامع معاصر، مواجهه با آسیب‌های روانی و اجتماعی از جمله چالش‌های مهمی است که سلامت فردی و اجتماعی را تهدید می‌کند. در این میان، نقش نهادهای معنوی و فرهنگی، به‌ویژه روحانیت، در ارائه راهکارهای مؤثر برای کاهش این آسیب‌ها و ارتقای همبستگی اجتماعی، بسیار حائز اهمیت است. یکی از مهم‌ترین ظرفیت‌های معنوی و فرهنگی که می‌تواند به عنوان منبع امید، انسجام و تقویت سرمایه اجتماعی در جامعه عمل کند، گفتمان مهدویت است. باور به مهدویت، علاوه

<sup>1</sup> طلبه سطح سه marziehganji@gmail.com

بر بعد اعتقادی، دارای کارکردهای عینی و مؤثر اجتماعی است که می‌تواند نظم، انسجام و امنیت اجتماعی را تقویت نماید و در کاهش آسیب‌های روانی-اجتماعی نقش بسزایی ایفا کند.

روحانیت به عنوان حامل اصلی این گفتمان دینی و کلامی، با بهره‌گیری از ظرفیت‌های تبلیغی، آموزشی و هدایتگری خود، می‌تواند نقش کلیدی در ترویج و تقویت باور مهدویت داشته باشد. این نقش نه تنها به بازخوانی و تبیین آموزه‌های مهدوی محدود نمی‌شود، بلکه در ایجاد پیوندهای عاطفی، ارتقای امید اجتماعی، و کاهش ناامیدی و اضطراب در میان اقشار مختلف جامعه نیز مؤثر است. از این رو، بررسی نقش روحانیت در تقویت گفتمان مهدویت و تأثیر آن بر همبستگی اجتماعی و کاهش آسیب‌های روانی-اجتماعی، موضوعی بایسته و نوآورانه است که می‌تواند به افزایش کارآمدی خدمات اجتماعی روحانیت کمک نماید.

روش پژوهش حاضر، کتابخانه‌ای و توصیفی-تحلیلی است که با جمع‌آوری و تحلیل منابع علمی و دینی مرتبط، به تبیین نقش و ظرفیت‌های کلامی و تبلیغی روحانیت در این عرصه می‌پردازد. امید است این مطالعه بتواند زمینه‌ساز گسترش پژوهش‌های کاربردی در حوزه مهدویت و خدمات اجتماعی روحانیت شود و راهکارهای مؤثری برای تقویت انسجام و سلامت روانی جامعه ارائه دهد.

در حوزه نقش روحانیت در تقویت گفتمان مهدویت و تأثیر آن بر همبستگی اجتماعی و کاهش آسیب‌های روانی-اجتماعی، چند تحقیق مهم انجام شده است که به اختصار معرفی و تحلیل می‌شوند:

۱\_ مینا یادگاری در مقاله‌ای با عنوان بررسی نقش روحانیت در ایجاد زمینه‌های ظهور با تأکید بر روایات (1401) در همایش ملی مهدویت و آینده پژوهی به بررسی نقش روحانیت در زمینه‌سازی ظهور امام مهدی (عج) پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که روحانیت در این امر نزد خدا و ولایت فقیه جایگاه برجسته‌ای دارد و وظیفه اصلی آن آماده‌سازی جامعه برای ظهور و برپایی عدالت جهانی است. این پژوهش بیشتر بر بعد زمینه‌سازی و نقش کلی روحانیت تمرکز دارد.

۲\_ نیره شعاعی در گفتگو با خبرگزاری با عنوان هدف مبلّغ دینی در تبلیغ مهدویت؛ ارتقای سطح معرفت مخاطب از باور مهدوی به ایمان مهدوی (خبرگزاری رسا، 2009)، تأکید دارد که یکی از مهم‌ترین وظایف مبلغان دینی، درک درست دین و رفع خرافات و انحرافات در حوزه مهدویت است. حوزه‌های علمیة نقش حساس و تأثیرگذاری در تعلیم معارف مهدوی و تربیت نسل منتظر دارند.

۳\_ طلاب وظیفه دارند مهدویت را در جامعه تبلیغ کنند / راه‌های مقابله با مدعیان (حوزه نیوز، 2024) این مقاله به نقش تبلیغی روحانیت در تبیین واقعی مهدویت و مقابله با جریان‌های انحرافی می‌پردازد و اهمیت جهاد تبیین را برجسته می‌کند.

۴\_ حسین بستان در مقاله با عنوان ظرفیت‌ها، فرصت‌ها و آسیب‌های نقش تبلیغی روحانیت در ایران معاصر (مجله مطالعات فرهنگی اجتماعی حوزه، 2025)، با روش SWOT به بررسی ظرفیت‌ها و موانع تبلیغ دینی توسط روحانیت پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که روحانیت دارای ظرفیت‌های قوی است اما با موانع فرهنگی، ساختاری و رسانه‌ای مواجه است که اثربخشی تبلیغ را کاهش می‌دهد.

۵\_ رضا شجاعی مهر، حوزه و بایسته‌های تبلیغی فرهنگ مهدویت (مجله امان، 1387)، این نوشتار به نقش حساس حوزه‌های علمیة و روحانیت در تعلیم معارف مهدوی، تربیت نسل منتظر و مقابله با

انحرافات فکری می‌پردازد. تأکید شده که حوزه‌های علمیه مهم‌ترین پایگاه مقابله با انحرافات و کج‌روی‌ها هستند.

وجه تمایز مقاله حاضر: مقاله ما با تمرکز بر بعد کلامی و تبلیغی روحانیت در تقویت گفت‌وگو مذهبیت، به طور خاص، تأثیر این گفت‌وگو بر سلامت روانی و همبستگی اجتماعی جامعه را بررسی می‌کند که در مطالعات پیشین کمتر به این جنبه پرداخته شده است. همچنین، با ارائه راهکارهای نوین تبلیغی، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و تأکید بر آموزش و توانمندسازی روحانیت، چارچوبی جامع و کاربردی برای ارتقای نقش روحانیت در عرصه خدمات اجتماعی و فرهنگی ارائه می‌دهد. این رویکرد چندبعدی، مقاله حاضر را از سایر تحقیقات متمایز می‌سازد.

### مفهوم شناسی

مفهوم روحانیت و جایگاه آن در جامعه اسلامی

روحانیت به عنوان یک صنف اجتماعی از عالمان علوم اسلامی تعریف می‌شود که وظیفه اصلی آنها تبیین و تبلیغ اسلام و شریعت، انجام وظایف دینی و ارائه خدمات اجتماعی است. این گروه، که از ابتدای گسترش اسلام شکل گرفته‌اند، نقش کلیدی در حفظ و انتقال آموزه‌های دینی، تربیت معنوی جامعه، امر به معروف و نهی از منکر، قضاوت و مبارزه با ظلم ایفا می‌کنند. (اسماعیلی، 1404، ص 673)

از نظر امام خمینی، روحانیت هویتی بنیادین در دفاع از آموزه‌های دینی و حیثیت اسلام دارد و فعالیت‌های اجرایی آن، در درجه دوم اهمیت قرار می‌گیرد. ایشان روحانیت را متعهد به تولید علم، پایبندی به آموزه‌های دینی، رشد اخلاقی، مردم‌داری و خدمات اجتماعی می‌دانست و تأکید می‌کرد که اسلام بدون روحانیت قابل تصور نیست. همچنین روحانیت در اسلام، نه یک شغل یا حرفه خاص، بلکه مجموعه‌ای از تکالیف واجب یا مستحب است که برخی عینی و اغلب کفایی بوده و بر عهده عده‌ای از افراد جامعه قرار می‌گیرد تا معارف و احکام دینی را حفظ و منتقل کنند. (عیسی نیا، 1385، ص 4)

از نظر جامعه‌شناسی و فرهنگ فارسی، روحانیت به معنای عالمان دینی و حاملان ارزش‌های معنوی و اخلاقی است که با پوشش و لباسی خاص شناخته می‌شوند و رسالت آنها ارتقای معنویت و هدایت جامعه به سوی سعادت اخروی است. روحانیت به عنوان واسطه‌ای میان دین و جامعه، نقش مهمی در حفظ انسجام اجتماعی، ارتقای اخلاق و فرهنگ دینی و مقابله با آسیب‌های اجتماعی ایفا می‌کند. (مصباح یزدی، 1388، ص 36)

بنابراین، روحانیت در جامعه اسلامی جایگاهی ویژه دارد که فراتر از یک مقام رسمی یا شغلی است و به عنوان حامل اصلی دین و فرهنگ اسلامی، مسئولیت‌های معنوی، آموزشی، تبلیغی و اجتماعی گسترده‌ای بر عهده دارد. این جایگاه، روحانیت را به یکی از ارکان اصلی حفظ سلامت معنوی و اجتماعی جامعه تبدیل کرده است.

### مفهوم گفت‌وگو مذهبیت

گفتمان مهدویت در فرهنگ دینی، به مجموعه باورها، آموزه‌ها و گفتارهای مرتبط با اعتقاد به ظهور امام مهدی (عج) به عنوان منجی آخرالزمان گفته می‌شود که در مذهب شیعه دوازده امامی جایگاه ویژه‌ای دارد. این گفتمان بر پایه اعتقاد به نهضت حتمی یک رهبر آسمانی از نسل پیامبر اسلام است که پیش از پایان جهان برای نجات انسان‌ها، برقراری عدالت و صلح جهانی ظهور می‌کند. (موسوی نسب، 1393، ص 46)

در این چارچوب، گفتمان مهدویت نه تنها به عنوان یک باور دینی بلکه به عنوان یک «فرهنگ ناب» و «گفتمان کلامی» شناخته می‌شود که روحانیت و جامعه دینی را به سمت انتظار فعال، امیدآفرینی و اصلاح اجتماعی هدایت می‌کند. این گفتمان شامل مباحث متعددی از جمله تبیین ویژگی‌های امام مهدی، وظایف منتظران، شرایط ظهور، و نقش حکومت جهانی مهدوی است که در منابع دینی، روایات و قرآن کریم مورد تأکید قرار گرفته است. (صافی گلپایگانی، 1393)

از منظر کلامی، گفتمان مهدویت به عنوان یک ابزار معنوی و تبلیغی، ظرفیت بالایی برای تقویت همبستگی اجتماعی، کاهش ناامیدی و آسیب‌های روانی-اجتماعی دارد و می‌تواند به عنوان منبع امید و عدالت‌خواهی در جامعه معاصر ایفای نقش کند. روحانیت به عنوان حامل اصلی این گفتمان، با استفاده از ظرفیت‌های کلامی و تبلیغی خود، نقش کلیدی در تبیین و ترویج این باور دارد و می‌تواند با پاسخ به شبهات و تحریف‌ها، سلامت روانی و اجتماعی جامعه را ارتقا دهد. (معرفت، 1380)

بنابراین، گفتمان مهدویت در فرهنگ دینی، مجموعه‌ای از آموزه‌ها و باورهای کلامی است که علاوه بر بعد اعتقادی، دارای کارکردهای اجتماعی و روانی مهمی است و نقش راهبردی در هدایت معنوی و اجتماعی جامعه اسلامی ایفا می‌کند.

### ارتباط مهدویت، روحانیت و خدمات اجتماعی

چارچوب نظری ارتباط مهدویت، روحانیت و خدمات اجتماعی می‌تواند بر اساس مبانی و یافته‌های جامعه‌شناسی دینی، کلام اسلامی و آموزه‌های مهدوی شکل گیرد و شامل محورهای زیر باشد:

#### 1. مهدویت به عنوان یک دکترین دینی و فرهنگی با کارکردهای اجتماعی

مهدویت در فرهنگ دینی شیعه، باور به ظهور منجی عالم است که عدالت، امنیت و همبستگی اجتماعی را در جامعه برقرار می‌کند. این باور علاوه بر جنبه‌های اعتقادی، دارای کارکردهای عمیق اجتماعی و روانی است که می‌تواند امید، انسجام و سرمایه اجتماعی را تقویت نماید. از منظر جامعه‌شناسی دینی، مهدویت به عنوان یک گفتمان امیدبخش و عدالت‌خواه، نقش مهمی در کاهش آسیب‌های اجتماعی و روانی ایفا می‌کند. (عبدی پور، 1381، ص 8)

#### 2. جایگاه و نقش روحانیت در ترویج و تقویت گفتمان مهدویت

روحانیت به عنوان حامل اصلی معارف دینی، وظیفه تبیین، تبلیغ و نهادینه‌سازی فرهنگ انتظار و مهدویت را بر عهده دارد. این نقش کلامی و تبلیغی روحانیت، علاوه بر انتقال آموزه‌ها، در پاسخ به شبهات و تحریف‌ها، و ایجاد پیوندهای معنوی و اجتماعی میان مردم مؤثر است. روحانیت با

بهره‌گیری از ظرفیت‌های کلامی، آموزشی و تبلیغی خود می‌تواند گفتمان مهدویت را به عنوان منبعی برای ارتقای همبستگی و کاهش آسیب‌های روانی-اجتماعی تقویت کند. (الویری، 1396)

### 3. خدمات اجتماعی روحانیت در چارچوب گفتمان مهدویت

خدمات اجتماعی روحانیت فراتر از فعالیت‌های صرفاً مذهبی، شامل ارتقای سلامت روانی، کاهش ناامیدی و ایجاد روحیه امید در جامعه است که از طریق گفتمان مهدویت قابل تحقق است. باور به مهدویت موجب ایجاد هنجارهای اجتماعی، انسجام و هویت جمعی می‌شود که زمینه‌ساز کاهش آسیب‌های اجتماعی و تحکیم نظم و امنیت اجتماعی است. (مریجی، قنبری، 1401) این خدمات در قالب آموزش، مشاوره، فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی توسط روحانیت ارائه می‌شود و نقش کلیدی در بهبود وضعیت روانی و اجتماعی جامعه دارد.

### 4. تعامل سه‌جانبه مهدویت، روحانیت و خدمات اجتماعی

چارچوب نظری پژوهش بر این فرض استوار است که تقویت گفتمان مهدویت توسط روحانیت، زمینه‌ساز ارتقای همبستگی اجتماعی و کاهش آسیب‌های روانی-اجتماعی است. این تعامل سه‌جانبه، ضمن حفظ اصالت دینی و کلامی، به ارائه راهکارهای عملی برای بهبود وضعیت اجتماعی و روانی جامعه می‌انجامد و می‌تواند به عنوان الگویی برای خدمات اجتماعی مؤثر در جامعه اسلامی مطرح شود. (بزرگخو، بنت سلمان، 1398)، (فرزندی، 1397).

این چارچوب نظری با استفاده از منابع دینی، کلامی و جامعه‌شناسی دینی، بستری علمی و کاربردی برای تحلیل نقش روحانیت در ترویج مهدویت و خدمات اجتماعی فراهم می‌آورد و به تبیین فرصت‌ها و چالش‌های موجود می‌پردازد.

## ظرفیت‌های کلامی و تبلیغی روحانیت در ترویج گفتمان مهدویت

### - ابزارها و روش‌های کلامی روحانیت

روحانیت شیعه به عنوان مروجان و مبلغان دین، از دیرباز ابزارها و روش‌های کلامی متعددی را برای تأثیرگذاری بر افکار عمومی و هدایت جامعه به کار گرفته‌اند. (قنبری، 1381) این ابزارها، که در طول تاریخ تکامل یافته‌اند، از خطابه و منبر سنتی تا رسانه‌های نوین امروزی را در بر می‌گیرند:

#### 1. خطابه و منبر:

خطابه و منبر به عنوان ابزارهای سنتی و قدرتمند روحانیت، نقش اساسی در ارتباط با مردم و تأثیرگذاری بر آنها دارند. (بدرخانی، 1399، ص 39) روحانیون با بهره‌گیری از قرآن و سنت و تفسیر روزآمد آیات و روایات، به تبیین مفاهیم دینی و اخلاقی می‌پردازند. این روش‌ها به روحانیت امکان می‌دهند تا با استفاده از نمادهای اسلامی نظیر شهادت، امام حسین علیه السلام کربلا و عاشورا، و همچنین مفاهیم متقابل مانند ظلم و فساد، بر افکار عمومی تأثیر گذاشته و به هویت‌سازی و تحول فرهنگی در جامعه کمک کنند. توانایی روحانیت در برقراری ارتباط عاطفی با مخاطبان، به ویژه در ایام محرم، به منبر قدرت بسیج‌کنندگی اجتماعی بالایی می‌بخشد. (قنبری، 1381)

در مجموع، نقش روحانیت در تقویت گفتمان مهدویت، هم از بعد اجتماعی (ایجاد پیوند قوی بین مردم و آموزه‌های مهدوی، هدایت فرهنگی و مقابله با انحرافات) و هم از بعد روانی (افزایش بصیرت، ایجاد انگیزه‌های معنوی و اصلاح فردی و جمعی) بسیار برجسته و تعیین‌کننده است و می‌تواند جامعه معاصر را در مسیر تحقق جامعه مهدوی و آماده‌سازی برای ظهور امام زمان (عج) یاری رساند.

## نقش روحانیت در مقابله با شبهات و تحریف‌های مهدویت

نقش روحانیت در مقابله با شبهات و تحریف‌های مهدویت، شناسایی چالش‌ها و شبهات رایج، راهکارهای کلامی و تبلیغی برای پاسخگویی و حفظ اصالت گفتمان مهدویت و تأثیر مقابله موفق بر سلامت روانی و اجتماعی جامعه، از مهم‌ترین محورهای پژوهشی در این حوزه است که در ادامه به تفصیل بیان می‌شود:

### 1. راهکارهای کلامی و تبلیغی روحانیت برای پاسخگویی و حفظ اصالت گفتمان مهدویت

روحانیت با بهره‌گیری از ظرفیت‌های کلامی و تبلیغی خود، نقش محوری در پاسخگویی به شبهات و حفظ اصالت گفتمان مهدویت دارد. برخی از راهکارهای مهم عبارتند از:

- استدلال عقلی و نقلی: استفاده از منابع معتبر دینی، روایات متواتر، آیات قرآن و استدلال‌های فلسفی و کلامی برای اثبات ولادت، وجود و نقش امام مهدی (عج). (خارج کلام مقارن، ص 206)

- آموزش و تبیین مستدل: برگزاری نشست‌ها، دوره‌های آموزشی، سخنرانی‌ها و مناظر با رویکرد علمی و منطقی برای رفع ابهامات و شبهات. (علمدار، 1403)

- مبارزه با خرافات و افراطی‌گری: مقابله با تفکرات خرافی و افراطی که مهدویت را از چارچوب علمی و دینی خارج می‌کند و اصلاح باورهای نادرست و روشنگری در برابر جریان‌های انحرافی. (شفیعی سروستانی، 1383)

- استفاده از رسانه‌های نوین: بهره‌گیری از فضای مجازی، شبکه‌های اجتماعی، فیلم، مستند و رسانه‌های دیجیتال برای نشر آموزه‌های صحیح مهدویت و پاسخ به شبهات. (عصری، 1403)

- تقویت وحدت و همبستگی: تبیین مهدویت به عنوان عاملی وحدت‌بخش میان مسلمانان و جلوگیری از اختلافات فرقه‌ای و مذهبی.

### 2. تأثیر مقابله موفق بر سلامت روانی و اجتماعی جامعه

پاسخگویی مؤثر و علمی به شبهات مهدویت، آثار مثبت قابل توجهی بر سلامت روانی و اجتماعی جامعه دارد از جمله:

- تقویت ایمان و اطمینان: رفع ابهامات و شبهات موجب تقویت ایمان و اطمینان قلبی افراد نسبت به آموزه‌های مهدوی می‌شود و از تزلزل اعتقادی جلوگیری می‌کند. (رضوانی، 1341)

- کاهش اضطراب و ناامیدی: باور صحیح به مهدویت و ظهور منجی، منبعی برای امیدآفرینی و کاهش اضطراب و ناامیدی در جامعه است. (مصطفوی، 1402)

- تقویت انسجام اجتماعی: حفظ اصالت گفتمان مهدویت به عنوان یک باور مشترک، موجب افزایش همبستگی، وحدت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی می‌شود. (بهرامی، 1387)
- ممانعت از انحرافات فکری و اجتماعی: مقابله با خرافات و تحریف‌ها، از بروز آسیب‌های فکری و اجتماعی جلوگیری می‌کند و سلامت معنوی جامعه را تضمین می‌کند. (همان)
- روحانیت با شناسایی دقیق شبهات و چالش‌های موجود، و به‌کارگیری راهکارهای کلامی، تبلیغی و رسانه‌ای، نقش کلیدی در حفظ و تقویت گفتمان مهدویت دارد. این تلاش‌ها نه تنها به تثبیت باورهای دینی کمک می‌کند، بلکه سلامت روانی و اجتماعی جامعه را ارتقا داده و زمینه‌ساز ایجاد امید، آرامش و انسجام در میان مردم می‌شود. (علمدار، 1403)

### راهکارها و پیشنهادات برای ارتقای نقش روحانیت در گفتمان مهدویت

برای ارتقای نقش روحانیت در گفتمان مهدویت، راهکارها و پیشنهادات زیر با تأکید بر شیوه‌های نوین کلامی و تبلیغی، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و تقویت آموزش ارائه می‌شود:

#### 1. شیوه‌های نوین کلامی و تبلیغی متناسب با جامعه معاصر

- تبلیغ ایجابی و مخاطب‌محور: به جای تمرکز صرف بر نقد انحرافات، باید بر تبلیغ مثبت و امیدبخش مهدویت تأکید شود تا جذب حداکثری مخاطبان فراهم گردد. تبلیغ باید به گونه‌ای باشد که مخاطب را درگیر کند و با زبان و دغدغه‌های او هماهنگ باشد. (گلزاده، 1396)
- گفت‌وگوی صمیمی و تعاملی با مخاطبان: روحانیون باید با ایجاد فضای گفت‌وگو و پرسش و پاسخ، ارتباط نزدیک و مؤثری با جوانان و اقشار مختلف جامعه برقرار کنند و از روش‌های سنتی صرف فاصله بگیرند. (نبوی، 1390)

- استفاده از هنر و رسانه: بهره‌گیری از هنرهای نمایشی، فیلم، مستند، شعر و داستان‌سرایی در ترویج معارف مهدوی می‌تواند تأثیرگذاری پیام‌ها را افزایش دهد. (ابروش، بی تا)

- سخنرانی‌های کوتاه و جذاب: ارائه سخنرانی‌های کوتاه، جامع و متناسب با زمان و حوصله مخاطبان، به ویژه در فضای مجازی، می‌تواند جذب مخاطب را افزایش دهد. (همان)

#### 2. بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و فضای مجازی

- استفاده از شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های دیجیتال: حضور فعال روحانیت در فضای مجازی، تولید محتوای متنوع (ویدئو، پادکست، اینفوگرافیک) و تعامل مستمر با کاربران، فرصت‌های گسترده‌ای برای ترویج گفتمان مهدویت فراهم می‌کند. (بدرخانی، 1399)
- برنامه‌ریزی رسانه‌ای منسجم: تدوین استراتژی رسانه‌ای هماهنگ و هدفمند برای تبلیغ مهدویت در رسانه‌های مختلف، از جمله تلویزیون، رادیو و شبکه‌های اجتماعی.
- آموزش استفاده از فناوری‌های نوین به مبلغان: آموزش تخصصی روحانیون در زمینه ابزارهای دیجیتال و روش‌های نوین ارتباطی برای افزایش اثربخشی تبلیغات دینی. (همان)

3. تقویت آموزش و توانمندسازی روحانیت در حوزه مهدویت و خدمات اجتماعی

- برگزاری دوره‌های تخصصی آموزشی: آموزش مهارت‌های کلامی، تبلیغی، ارتباطی و فناوری اطلاعات به طلاب و روحانیون به صورت مستمر و به‌روز. (همان)

- تربیت مبلغان متخصص و توانمند: تمرکز بر تربیت مبلغانی که علاوه بر دانش دینی، با زبان و نیازهای نسل جوان آشنا باشند و بتوانند در عرصه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی فعالیت کنند. (مهدی پور، 1387)

- تقویت پژوهش و تولید محتوا: حمایت از پژوهش‌های کاربردی در حوزه مهدویت و خدمات اجتماعی و تولید محتوای علمی و جذاب برای استفاده در تبلیغات. (همان)

- ایجاد هماهنگی بین نهادهای فرهنگی و آموزشی: همکاری نهادهای حوزوی، دانشگاهی و رسانه‌ای برای توسعه برنامه‌های آموزشی و تبلیغی منسجم و مؤثر.

این راهکارها با تأکید بر نوآوری در روش‌ها، استفاده هوشمندانه از فناوری و ارتقای توانمندی‌های روحانیت، می‌تواند نقش گفتمان مهدویت را در جامعه معاصر تقویت کند و به ارتقای همبستگی اجتماعی و کاهش آسیب‌های روانی-اجتماعی کمک نماید.

### نتیجه‌گیری

این پژوهش با بررسی نقش روحانیت در تقویت گفتمان مهدویت و تأثیر آن بر ارتقای همبستگی اجتماعی و کاهش آسیب‌های روانی-اجتماعی، نشان داد که روحانیت به عنوان حامل اصلی معارف دینی و کلامی، نقش محوری و بی‌بدیلی در تبیین، تبلیغ و نهادینه‌سازی فرهنگ مهدویت دارد. باور به مهدویت، علاوه بر بعد اعتقادی، دارای کارکردهای عمیق اجتماعی و روانی است که می‌تواند امید، انسجام و سرمایه اجتماعی را در جامعه افزایش دهد و به کاهش ناامیدی، اضطراب و انزوا کمک کند.

یافته‌ها حاکی از آن است که روحانیت با استفاده از ابزارهای کلامی سنتی مانند خطابه و منبر و بهره‌گیری از رسانه‌های نوین، ظرفیت بالایی برای تبلیغ مؤثر گفتمان مهدویت دارد. همچنین، نقش فعال روحانیت در مقابله با شبهات و تحریف‌های مهدوی، تبیین آموزه‌های اصیل و پاسخگویی علمی به ابهامات، به حفظ اصالت این گفتمان و ارتقای سلامت روانی-اجتماعی جامعه کمک می‌کند. در عین حال، موانع فرهنگی، اجتماعی و ساختاری متعددی پیش روی روحانیت وجود دارد که نیازمند برنامه‌ریزی دقیق، آموزش تخصصی، بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و هماهنگی نهادهای فرهنگی است.

بر این اساس، اهمیت نقش روحانیت در تقویت گفتمان مهدویت به عنوان یک منبع امید، وحدت و اصلاح اجتماعی بسیار برجسته است و می‌تواند به عنوان موتور محرک پویایی و سلامت جامعه اسلامی عمل کند. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های میدانی و کاربردی برای بررسی تأثیر تبلیغات مهدوی روحانیت بر گروه‌های مختلف اجتماعی و سنین مختلف انجام شود. این اقدام می‌تواند به تقویت جایگاه

روحانیت در عرصه خدمات اجتماعی و ارتقای فرهنگ مهدویت کمک کند و زمینه‌ساز جامعه‌ای امیدوار، متعهد و همبسته باشد.

## منابع

1. ابروش، بی‌تا، استفاده از فن‌آوری‌های نوین در امر تبلیغ دینی، موسسه صراط‌مبین.
2. اسماعیل اسماعیلی، عباس رضوی، 1404، روحانیت، دانشنامه امام خمینی، ج 5، صص 673-694.
3. الویری، محسن، گونه‌شناسی رویکردهای آموزه مهدویت در چهارچوب ظرفیت تمدنی، نشریه مشرق موعود.
4. بدرخانی، غلامرضا، 1399، ابزارهای نوین ارتباطی و روحانیت؛ چالش‌ها و فرصت‌ها، فصلنامه ش 72.
5. بزرگخو، نرگس، بنت سلمان، آسیه، 1398، تاثیر اعتقاد بر مهدویت بر تکامل اجتماعی بشر، فصلنامه تخصصی موعود پژوهی، ش 2.
6. بستان نجفی، حسین، 1401، ظرفیتها؛ فرصتها و آسیبهای نقش تبلیغی روحانیت در ایران معاصر، نشریه دین و سیاست فرهنگی.
7. بهرامی، ناصر، 1387، مهمترین شبهات مهدویت، فرهنگ کوثر، ش 74.
8. جبریلی، محمدصفر، 1389، سیرت‌طور کلام شیعه، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول.
9. جعفری هرندي، رضا، 1391، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی به لحاظ میزان توجه به مباحث مهدویت، مشرق موعود، ش 24.
10. حسینی، علی، 1403، مهدویت در عصر حاضر؛ هویت بخش و امیدآفرین برای جوانان، خبرگزاری ایسنا قم.
11. خارج کلام مقارن، 1396، خارج کلام مقارن؛ لزوم پاسخگویی روشمند به شبهات، بی‌نا.
12. رضا عیسی‌نیا، 1385، گونه‌شناسی روحانیت و دیدگاه امام خمینی، پرتال جامع علوم انسانی، ش 59.
13. رضوانی، علی‌اصغر، 1341، موعودشناسی و پاسخ به شبهات، قم، مسجد مقدس جمکران، چاپ اول.
14. روشن، جمعی از نویسندگان، 1403، روحانیت و تاثیر آن در تقویت بصیرت و پرورش روحیه ایثار، همایش بین‌المللی ایده‌های تحول‌آفرین در زمینه مطالعات فرهنگی و آموزشی.
15. شفيعی سروستانی، ابراهیم، 1383، بایسته‌های تبلیغ فرهنگ مهدوی، موعود، ش 44.
16. صافی گلپایگانی، لطف‌الله، 1393، گفتمان مهدویت، دفتر تنظیم و نشر آثار آیت‌الله صافی گلپایگانی.
17. عبدی‌پور، حسن، 1390، تاثیرهای اجتماعی اعتقاد به مهدویت از دیدگاه جامعه‌شناسی، انتظار موعود، ش 5.

18. عرفان، امیرمحسن، 1396، بازترسیم مولفه‌های نهادهای سازى رویکرد کیفی به آموزه مهدویت در رسانه، نشریه مشرق موعود.
19. عصیری، مجتبی، 1403، پاسخ روشن منابع اسلامی به شبهات مهدویت، نشریه حدیث شیعه.
20. علمدار، علی، 1403، روش پاسخگویی به شبهات مهدویت از رسالت‌های طلاب، بی‌نا.
21. عیسی‌نیا، رضا، 1399، موقعیت و جایگاه روحانیت در جامعه منتظر، جامعه مهدوی، ش 2.
22. فرزندی، عباسعلی، 1397، انقلاب اسلامی؛ زمینه ساز حکومت مهدوی، نشر دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
23. قنبری، آیت، 1381، منابع قدرت شیعه در ایران، علوم سیاسی، ش 20.
24. گلزاده، صادق، 1396، تبلیغ ایجابی مهدویت بهترین راهکار مقابله با انحراف، خبرگزاری رسا
25. لنکرانی، فاضل، 1399، گفتارهای مهدوی، مرکز فقهی ائمه اطهار ع، چاپ دوم.
26. مریجی، شمس‌الله، قنبری نیک، محسن، 1401، ویژگی‌های اجتماعی جامعه مهدوی از دیدگاه آیت الله العظمی صافی گلپایگانی، جامعه مهدوی، ش 2.
27. مصباح یزدی، محمدتقی، 1388، مباحثی درباره حوزه، موسسه امام خمینی، بی‌نا، ص 36.
28. مصطفوی، اسدالله، روحانی نژاد، نوروز علی، 1402، روش شناسی شیخ مفید در پاسخ به شبهات مهدویت، بی‌نا، ش 68.
29. معنوی، مجتبی، 1404، سیرت‌طور آثار مهدویت در یکصدسال اخیر حوزه علمیه قم، خبرگزاری رسمی حوزه.
30. ملکی راد، محمود، بی‌نا، نگاهی به پروژه کارکرد های اجتماعی اعتقاد به مهدویت، پایگاه اطلاع رسانی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

#### منابع

31. موسوی نسب، جعفر، 1393، دویست پرسش و پاسخ پیرامون امام زمان عج، نشریه نغمات، ج 1، ص 46.
32. موسوی، حمزه، واردی، زرین تاج، 1402، بررسی و تحلیل موضوع مهدویت و شیوه‌های انتقال آن به کودک و نوجوان در آثار حیعی علوی فرد، دوفصلنامه مطالعات ادبیات کودک، ش 1.
33. مهدی پور، محمود، 1387، مبلغان و مهدویت، مبلغان، ش 106.
34. نبوی، محمدحسن، 1390، نوآوری و شکوفایی در تبلیغ، مبلغان، ش 105.
35. نوبخت، آمنه، بی‌نا، نقش اندیشه‌ی مهدویت در امیدبخشی به زندگی، بی‌نا.
36. وحیدی، محمدحسین، 1399، کارکردهای اجتماعی مهدویت در حوزه امنیت و دفاع، بی‌نا.